

Marta.

Spisal E. Gangl.

Nad kostanji ljubljanske »Zvezde« so plavali prvi pomladni dihi, topli in mehki kot božajoče roke nedoletnega dekleta. Zlati in gorki solnčni žarki so padali na zemljo bogato in razkošno, in po golih vejah kostanjev so se pobesili popki, ki so se napenjali bolj in bolj ter se kar čez noč umaknili svežim, svetlozelenim lističem, ki so rasli kar vidoma ter se razgrinjali v krasno nakitje.

Bili so lepi ti stari kostanji v novi, zeleni opravi.

Potlej pa se je jelo razvijati cvetje, in iz tistih dolgih, grozdastih cvetov se je širil prijeten, blažilen vonj. Vse ozračje je bilo prepojeno ž njim, da se mi je zdelo, kakor da bi se dvigalo od zemlje k nebu dišeče kadilo.

In bili so v resnici krasni ti stari kostanji v zeleni opravi in v mladih cvetovih!

Hodil sem po »Zvezdi« ob kraju, da mi je grelo solnce hladno kri. Kmalu sem začutil, kako mi je jela hitreje pluti po žilah. Nekaka dobrodejna toplota mi je šinila v vse ude, in zdelo se mi je, da se je ukradel vroč zrak pomladnega solnca globoko vame. Zatrepetala mi je duša ob tej toploti in se odprla prihajajoči pomladi!

In hodil sem po »Zvezdi« ob kraju tja proti nunskeemu samostanu, kjer molijo prostovoljne in neprostovoljne jetnice ter si služijo nebesa, in od nunskega samostana sem krenil zopet nizdol.

Bilo je med 11. in 12. uro dopoldne.

Po sredi »Zvezde« iz Šelenburgovih ulic je prišla mlada dama. Poznalo se ji je, da je tujka. Imela je sivo, preprosto obleko, obraz pa ji je zakrival bel, črnopikast pajčolan. Preko prsi ji je visela temnozeleno torbica. V desnici je nosila dežnik. Postala je skoro vsakih pet korakov in se ozirala naokrog. »Zvezda« je bila malone prazna. Po klopeh okolo Radeckega so sedeli stari penzionisti. Po ostalih klopeh so sedele pestunje z dojenčci v naročajih, ob njih pa so skakali in točili obroče nagajivi otroci. Pod kostanji nasproti nemški kazini je sedelo nekaj častnikov. Pušili so cigarete in zdehali od dolgega časa.

Vzlic krasnemu mlademu poldnevu, prepojenemu z vsem čarom cvetoče pomladi, je vladal vsepovsod med kostanji težak, moreč dolgčas.

Dospel sem na spodnji konec »Zvezde«, se naslonil na kandelaber in si zapalil cigareto. Moje oči so splavale do tujke, ki mi je prihajala vedno bliže. Zdela se mi je interesantna, in kar nehote sem se vprašal: »Bog ve, kdo je, odkod je in kam gre?«

In tedaj je prišla prav do mene. In skozi pajčolan sem videl dvoje blestečih, modrih oči in lepo, z rahlo rdečico nadahnjeno lice. V tistem trenutku, ko sem jo ogledal, je hotela predejati dežnik iz desnice v levico, ali dežnik ji je padel na tla, da se je dvignil izpod njega tenak, siv prašek — finejši od dima moje cigarete. Hipoma se je sklonila k tlom, da bi poprala dežnik, a vendar sem bil jaz hitrejši. Pobral sem ga, se odkril in ji z vso nerodno svojo vljudnostjo dejal: »Prosim, gospodična.«

Vzela je dežnik, komaj viden smehljalj ji je zaigral okrog ustnic, in dejala mi je: »Ich danke schön!«

A tako!

Potem pa je stopila korak naprej, a zopet se je ustavila in mi rekla seveda tudi nemški: »Prosim, oprostite! Ali grem prav tod na državni kolodvor?«

»Ne, gospodična! Ravno na obratno stran greste.«

»Torej moram tod nazaj.« In pokazala je z dežnikom tja, odkoder je prišla.

»Da, tod nazaj!«

»Ah, to je križ, če je človek tujec!«

A jaz sem bil vse svoje žive dni neokreten v ženski družbi. Zatorej sem odgovoril: »Da, to je velik križ!«

In zasmejala se je ravno tako kakor malo prej. Meni pa je bil ta njen smeh tako všeč, da bi ga še rad slišal — ne, bolj videl nego slišal. In odkril sem se ter ji dejal: »Če dovolite, gospica, vam pokažem pot na državni kolodvor.«

»Prosim!«

In šla sva po »Zvezdi« gori . . .

Prvo je bilo, da sem se ji predstavil. Tujka mi je rekla, da ji je ime Marta in da se piše F., da prihaja iz Pulja in da se pelje v Kamnik, kjer ima omoženo znanko.

Ko sva prišla do kazine in pogledala častnike, je dejala: »Ah, tudi moj papa je bil častnik, a ne tak, kot so ti tukaj. Služil je pri mornarici. Bil je kapitan, pa je umrl. Davno je že, kar je umrl, in škoda je, da je umrl. Imel me je tako rad, in nihče več me nima tako rad.«

Lice se ji je zresnilo, in nekaj vlažnega ji je zaplulo oči. Pajčolan pa ji je začel nagajati. Zakročila je ustnice kot v poljub ter

si ž njimi popravila pajčolan. Videl sem prav dobro, kako so se dotaknile njene ustnice nagajive tkanine, in povem vam, da bi bil v tistem hipu rad Martin pajčolan!

Človeku je težko govoriti ob takih prilikah. Tudi jaz nisem vedel, kaj ji naj rečem. Dejal sem torej: »Tako dolgo vendar ne more biti od takrat, kar vam je umrl dobri papa. Saj ste še tako mladi.«

»Res je! Osemnajst let mi je, a takrat sem bila stara štiri leta. Pa se vendar tako dobro spominjam svojega papata. Imel je polno, plavo brado in dobre, mile oči. Kadar je bil doma, me je nosil v naročju in se mi laskal: Ti si moj srček, Marta! — Ah, kakor bi mi zdajle govoril, tako ga čujem! Potlej se je pa prehladil in je umrl . . .«

Zavila sva proti Lattermanovemu drevoredu.

»Ah, to je tisti drevored, koder bi morala iti,« je vzkliknila Marta. »A zgrešila sem pot. Sama sreča, da sem vas našla. Ah, kako lepo je tukaj!« Pajčolan si je zgrnila z obraza, da sem ji gledal naravnost v cvetoče lice. Globoko je vzdihnila in dejala še enkrat: »Ah, kako lepo je tukaj!«

In bilo je v resnici lepo tamkaj med kostanji! Vzduh je bil čist, nebo je bilo jasno, in solnce je svetilo na zemljo. A tam na desni strani so kipele pod sinje nebo veličastne Kamniške planine, iskreče se v srebrnem snegu, kopajoče se v morju solnčne svetlobe. V zvonikih ljubljanskih cerkvâ je bila ura poldne, in kmalu so zadoneli zvonovi. Jasno je odmeval njih glas po svežem zraku.

»Pa se morate takoj sedaj odpeljati v Kamnik, gospica?« sem jo vprašal.

»Ne, ni treba. Kadar pridem, bo dobro. Ivanki sploh nisem pisala, kdaj se pripeljem. Rada bi jo presenetila.«

»Potem pa lahko počakate večernega vlaka. Saj se je v hladu prijetnejše voziti.«

»Dobro! Pa počakam večernega vlaka.« Ali precej se je nečesa domislila: »Ali kaj naj počnem ves popoldan sama tu v Ljubljani?«

In odgovoril sem ji: »Danes popoldne nimam kar nič posla, in če vam nisem nadležen . . .«

»Hvala lepa! Rada sprejemam vašo ponudbo. Toda obedovati bi morala. Nisem sicer lačna, pa mi je rekla mama, da se mora človek na poti tudi posiliti, da ne omaga.«

»Pa greva kar semkaj!« In obrnil sem se proti »Narodnemu domu«.

»Ali greste tudi z menoj?« me je vprašala.

»Gotovo, gospica! Danes sem v vaši službi.«

Sedla sva v zadnjo sobo v zadnji kot. Bilo je tam mirno in tiho, in skozi okna, zastrta z rumenkastimi zavesami, je prihajal k najini mizi prijeten somrak.

Obed je bil preprost, a šel je nama v slast. Gospica Marta je pila pivo, a jaz vino, zato so mi žarela lica. Samo zato!

»Ali dovolite, da si prižgem cigareto?«

»Seveda! Saj sama tudi včasih kadim. Pa danes bi tudi. Prosim, dajte mi cigareto!«

In kadila sva . . . Dim se je dvigal k stropu in se čudno krožil in sukal med solnčnimi žarki, ki so prihajali v sobo skozi odprtino med zavesama, da se je zdelo, da so motni in zakajeni ti solnčni žarki. Bilo je prvikrat, da sem obedoval sam v družbi mladega dekleta. Bolj in bolj mi je prihajalo vroče. Izpil sem zopet kupico vina ne zaradi žeje, temveč zato, da bi čim prej dospel do pravega razburjenja, ko je človeku dobro in lahko pri srcu, in ko začuti v sebi nekoliko več poguma.

In kar nehote sem vzkliknil: »Ta slučaj, ta slučaj!«

»Da, ta slučaj, da sva se našla!« je vzkliknila tudi gospica Marta. »Da bi bilo le več takih slučajev!« Zadnje besede je izgovorila tiho, komaj slišno. A komaj jih je izgovorila, že je udarila v zvonek smeh in pristavila: »Ah, Marta je še v resnici otrok!«

»Lep otrok!« se je glasil moj poklon.

»Kaj vem! A zapuščen otrok — to je gotovo! Glejte, sama moram po svetu, po neznanem svetu. Moja sestra se možu doma, a mene so poslali stran! Pa dobro vem, zakaj. Doma imam lepega, velikega psa, ki je obrastel z dolgo, gladko in svetlo dlako. Moj ljubljenec je ta moj veliki pes! Ah, ko bi ga videli, kako mi je dober! Kadar ga pokličem: »Ta, ta, ta!« — pa pridirja k meni in se mi dobrika in laska in laska! Ah, ta moj lepi, lepi pes! In sedaj, ko se sestra možu in pojde z doma, pa mi hoče vzeti mojega psa! In zato so me poslali v Kamnik, da ne bom mogla jokati za njim. Pa bom potem, ko se vrnem domov!«

»Ljudje so neusmiljeni, gospica Marta!« sem dejal, da jo potolažim s to frazo.

»Pa še jako so neusmiljeni! To vem, to jaz prav dobro vem! . . . Kako je vendar to, da sem proti vam tako lahko odkritosrčna? . . .«

Zasmejal sem se, saj so mi dobro dele te njene besede.

»Res, tako odkritosrčna sem lahko proti vam!«

»To je jako častno zame, gospica! Bodite torej odkritosrčni!«

»Še nikoli nisem govorila o tem. Še nikoli! Zatorej mi je tako težko! Ali to je res: ljudje so neusmiljeni!«

»Tako govori tisti, kdor je že mnogo izkusil v življenju, gospica Marta! A vi ste še mladi, tako mladi, in široki svet leži pred vami odprt.«

»Zaprto!« je popravila naglo.

»Odperto, sem dejal, gospica,«

»Da, ali v resnici je zaprto! zaprto, zaprto . . .« In nervozno se je igrala s prtom in drgetala z nožico, da se je zatresla miza in zažvenketal kozarec ob steklenici. »Oprostite mi, prosim, to razburjenost, saj je samo hipna, in kmalu bo zopet dobro! Kmalu, prav kmalu!« Z desnico si je pogladila čelo. »Pa to mi ne gre iz spomina! Pregloboko je zapisano v njem, pregloboko, neizbrisno!«

Potem me je vprašala: »Ali ste bili že v Pulju?«

»Žal, nisem še bil. A čul sem, da je tamkaj lepo.«

»Bilo je lepo tudi zame, dokler je živel moj papa. Ali po njegovi smrti nisem užila niti enega veselega trenutka!«

»Saj vam je vendar ostala mama!«

»Mama? . . . Če je to moja mama!« Izgovorila je te besede z nekakim čudnim poudarkom, kakor če pove kdo kaj važnega in neprijetnega. »Glejte, še nikdar nisem mislila na to, ali danes po poti med dolgotrajno vožnjo se mi je kar samo zbudilo to vprašanje. Mlada sem in neizkušena, zatorej ne vem, ali je pravična moja sodba. Pa zdi se mi, da bi mati, prava mati ne pustila svoje hčere same po svetu. Ali to še ni nič! Morda me pozna bolj, nego se poznam sama. In to je prav lahko mogoče. Saj me je spoznavala že takrat, ko se nisem sama še nič zavedala, že takrat, ko sem imela še papata in njegovo ljubezen. A s papatom mi je umrla tudi edina ljubezen, ki je čutila zame. Doma me ne ljubijo, doma me samo trpe!« In bele zobke si je vtisnila v spodnjo ustnico, saj ji je bilo hudo v tem trenutku. Bolečina ji je zalila dušo.

In dejal sem ji: »Pa če se motite?«

»Ali jaz dobro vem, da se ne motim, saj to čutim, to čutim! Vi ne veste, kako globoko to čutim. To čuti samo oni, ki je sam na svetu! In ko sem se vozila semkaj, sem mislila tudi to-le: Moj brat in moja sestra, ki se zdaj moži in ki mi vzame mojega lepega psa, sta oba starejša od mene, a se ne pišeta tako kakor jaz, temveč se zoveta B., tako kakor se zove moja mama. Jaz sem pa najmlajša in se zovem tako, kakor se je pisal moj papa.«

»To je čudno, to je res čudno!«

»Da! In tega ne razumem — tega ne morem razumeti. Nekaj temnega leži nad tem, nad mojo mladostjo, nekaj kot črn oblak, ki plava pod jasnim nebom. In kadar se razgovarjajo doma, takrat moram iz sobe, da so sami med seboj. In jaz grem s svojim psom venkaj, da ne čujem, kaj govore moji ljudje. A sedaj mi vzamejo še psa!«

Domislil sem se nečesa. Ali povedati ji nisem hotel. Molčal sem. Pa se mi je zopet in zopet vsiljevala ta misel. Z roko sem zamahnil pred očmi, in ušle so mi besede: »Ah, to je neumnost!«

Marta pa je naglo vprašala: »Kaj pa, kaj pa?«

»O, nič, nič! Verjemite . . .«

»Če uganete pravo, potem vam pritrdim!«

»Dobro! . . .« Zardela je kot mak in dejala v zadregi: »Mislili ste na otroka, na otroka . . . Ah, kako bi to rekla? . . .«

In zvest svoji obljubi sem dejal: »Da! . . .«

In molčala sva nekaj hipov. Z ruto, ki je lepo zavonjala po vijolicah, si je brisala Marta solzne oči. Ojunačil sem se ter ji potegnul roke z oči. Ni se branila. In njena mehka desnica je počivala v moji roki, ki mi je rahlo, komaj znatno trepetala. Gledal sem ji v objokane oči in sem ji dejal: »Pa to ni vaša krivda.«

»A jaz trpim zaradi tega! Nekaj kot prekletstvo počiva nad menoj! . . . Da, nekaj takega! . . . Sicer pa ne vem, koliko je resnice na tem. A slutim, slutim! In tudi to vem: Moj oče in mati sta se mnogokrat prepirala, hudo, ostro, da sem trepetala v strahu. Takrat je bil oče vedno razburjen in je šel z doma. A name so padali jezni pogledi iz materinih oči, in morala sem klečati v kotu . . . Tako je vse, kar je za mano, temno in mračno. Samo ena svetla podoba mi plava pred očmi: moj papa, moj dobri papa! Vidim ga popolnoma jasno, kako je živel, kako je bil vdan in kako je umrl. V črni uniformi s križci in svetinjami na prsih je ležal na odru, in bele sveče so gorele ob strani. O, kako ga dobro vidim! V sklenjenih rokah je držal črni križec, ki visi zdaj nad zglavjem moje postelje, in oči so mu bile zaprte, da nisem več gledala njih milobe . . . Takrat še nisem vedela, kaj pomeni beseda umreti! Danes vem pa dobro! In ljudje so prihajali in so prinašali vence ter jih pokladali ob odru. In nekaj me je gnalo na vrt, kjer so cvetele rože in lilije. In natrgala sem obojih in jih nesla k očetu in mu jih nasipala k znožju in mu dejala: Glej, papa, to ti daruje tvoja Marta! — Ta podoba mi je pred očmi noč in dan, dan in noč . . . In še dalje! . .

Tudi vem, kako so ga položili v črno rakev in odpeljali na pokopališče. In jaz šem šla zadaj za rakvijo v črnem krilu in z objokanimi očmi. Jokala sém zato, ker sem videla druge, da jokajo. In takrat, ko je gruda padla na mojega papata, so ustrelili mornarji iz pušk, in takrat me je nekaj pretreslo, neka čudna, dotlej neznana bolečina, kakor da so mi šli oni streli skozi ude . . . Otrok sem bila, pa sem to čutila . . . Da, kakor da so mi šli skozi ude oni streli . . .«

In Marta se je zasmejala, in nekaj kot blaženost ji je zasijalo z lica: »Ah, o svojem papatu govorim tako neizmerno rada!«

Ura se je pomaknila daleč proti popoldnevu. Z Marto sva si zaželela svežega zraka. Šla sva torej venkaj po drevoredu na izprehod. Solnce je še vedno svetilo toplo in prijazno na lepo zemljo, ki se je bila ogrela ob njega poljubih. Dolga vrsta brezdelne gospode je šetala med kostanji. Dame so oblekle nove pomladne toalete, in pisani solnčniki so branili pot solničnim žarkom do bledih in cve-točih lic. Izprehajalkam so dvorili mladi gospodiči z mišjo dlako pod nosom in z nepotrebnimi naočniki na njem. Zaljubljeni študentje so postajali ob straneh ali posedali po klopeh ter se željno ozirali po lepih devojkah in skrivoma kadili slabe cigarete. Prelivalo se je po zraku šumenje in šepetanje, smehljanje in kramljanje, vik otrok in rožljanje sabelj, šuštenje svilnatih kril in škrtanje novih rumenih črevljev — bilo je kakor v mravljišču . . . Vztrepetavali so mladi listki starih kostanjev v tihi, ponižni sapici, ki je prihajala od juga. Po vejah so požvrgavali ptiči, in tuintam se je zibal po zraku pester metulj . . . Nad vsem tem živahnim življenjem pa se je bočila kupola sinjega neba, čista in svetla kakor bi bila izklesana iz kristalnega, svetlomodrega stekla, a visoko pod njo je plaval prelep, vabljev popoldan, ki je že začel bledeti na obzorju, da se skoraj umakne hladnemu večernemu mraku . . .

Z Marto sva hodila počasi in molče. Zdajpazdaj sem jo pogledal, ali njene oči so se pobesile, in otožnost je ji legla na lice. Srečal sem tri, štiri znance, ki so se radovedno ozirali za menoj in Marto.

In izpregovoril sem: »Danes bo tu godba, zato je toliko ljudi. Ali hočete, gospica,, da počakava?«

»Ah, danes mi ni do godbe. Danes mi v resnici ni do godbe!«

»Potem pa pojdiva tja poleg gradu in dalje v gozd, v gozd, ki je tako lep. V gozdu je toliko poezije!«

»Pojdiva, da, pojdiva izmed ljudi!«

In šla sva poleg tivolskega gradu in dalje v gozd, ki se je takisto zbuval v novo življenje. Bilo je nekako vlažno v njem, vendar tako prijetno kot v prostorni hiši, ki nas sprejme z vso gostoljubnostjo. Šumenje reke ljudi, ki se je pretakala po drevoredu, je čimbolj umiralo za nama, in kmalu je naju objel slovesen mir. Zadihala je tudi Marta svobodneje, in njeno srce je prešinil zopet izraz pokoja in mladosti.

In zopet je vzkliknila: »Moj Bog, kako je tu lepo! Da, kako sem vam hvaležna, da sem ostala tukaj. Srce mi je lažje, mnogo lažje . . . A še bi vam rada nekaj povedala.«

»Govorite, gospica! Tako rad vaš poslušam.«

»Ne, ne, ne! Naj to sama vem, sama, čisto sama!«

A vedel sem, da ne more ženska molčati, zatorej sem bil prepričan, da ne bo molčala tudi Marta.

»Torej ne!« sem dejal mehaniški.

Marta se je ustavila in mi pogledala naravnost v oči: »A zaradi tega niste užaljeni! Da, to bi ne bilo lepo, da vas užalim.«

»Bodite brez skrbi, gospica Marta! Nisem užaljen, povem vam odkritosrčno, da nisem!«

»To je dobro! To je lepo!«

In stopala sva dalje po stezi, počasi, korakoma . . .

Zadoneli so nama na sluh prvi glasovi vojaške godbe. Kar nehote sva se za trenotek ustavila in naslušala. Godba je igrala neko koračnico. Potem sva stopila morda sto korakov naprej ter sedla na klop.

»Torej v Pulju še niste bili?« je začela Marta.

»Ne, gospica! Človek ne pride nikamor . . .«

»Poslati bi vas morali po svetu, potem bi že kam prišli,« je menila Marta s smehom.

»Rad bi, da bi bilo tako! . . .«

»Tako kakor z menoj . . .«

»No, da! Da bi me kdo kam poslal po svetu. Svet je lep, pravijo . . .«

In urno je dostavila Marta: »Svet je lep, a ljudje so grdi.« In ponovila je s poudarkom: »ljudje so grdi!«

»Ljudje so ljudje, gospica!«

»Zlobni so in grdi! To vem!« je dejala in brskala z dežnikom pred seboj po prahu in pesku.

»Kaj hočemo? Ljudje se bolj nagiblremo k slabemu nego k dobremu. Taki smo pač! Če vidimo koga srečnega, nas to jezi; če

vidimo koga nesrečnega, nas to veseli. Tuja sreča je naše trpljenje, in obratno. Včasih smo kot zveri, ki so zadovoljne, če vidijo svoj plen pred sabo, kako umira v lastni krvi«. Pónovil sem, ne da bi hotel v to položiti posebno važnost: »V lastni krvi . . . A kri je moč našega življenja. In ta ognjeni sok je naša moč! Pa nam jo izpijejo tisti, ki so je žejni . . . In takrat smo utrujeni in umremo, umremo, ko bi še lahko živeli in se veselili življenja. Življenja bi se lahko veselili, gospica Marta!«

»Lahko bi se ga veselili, pa se ga ne moremo!« In snela je klobuk z glave in ga položila na klop poleg sebe. In videl sem njene bujne, plave lase, razčesane po sredi in lepo nakodrane v levo in desno stran. V gostilnici ni dela klobuka z glave, šele sedaj, da ji je pihala sapa v gladko čelo. Odkril sem se tudi jaz in z roko sem potegnil po laseh. Bilo mi je vroče, in misli se mi niso hotele urediti.

Človek pa govori v takih trenutkih to, kar mu ravno pride na jezik. In govoril sem: »Lahko bi se veselili življenja, zakaj življenje je lahko lepo. Jaz sem že gledal v to lepoto kot gledam sedajle v vas. Ah, kako je lepa lepota lepega življenja! . . . Lepa lepota! . . . To se glasi čudno, pa ni, pa ni . . . Tista lepota je lepa, ki je za oko in srce . . . In gledal sem v to lepoto, z napetimi očmi, s hrepenečo dušo. Klobuk sem si potisnil na stran, in srce se mi je treslo od veselja, od veselja in razburjenja. Razburjenje tako dobro de krvi, tistemu ognjenemu soku. Kako sem bil rad razburjen! Takrat ni človek normalen — to se reče, takrat se pokaže takega, kakršen je v resnici! Da, ko se mu valovi vzdignejo v prsah, ko zamro oziri in stopi v ospredje njegova lastna priroda, zahteve njegove lastne prirode . . . Eden zahrepeni po vinu, drugi po tobaku, tretji — no, in tako dalje . . . Vsak po nečem, nekateri po nekom . . . to je delo naše krvi . . . In, glejte, nekatere razburja tuja sreča. Če gledajo srečnega človeka, jim je huje, nego da bi jih pretepal s palico . . . Imel sem sestro . . . Ta bi bila lahko srečna . . . Pa tisti, ki bi jo lahko osrečili, so se ji lagali toliko časa, da so končno povedali resnico, da so si jo namreč izbrali zato, da jo pahnejo v trpljenje — ti prokleti ljudje . . . Oprostite mi ta izraz! . . .« Zamahnil sem s palico po zraku, da je zažvižgal rezki udarec.

Ali Marta se je poredno zasmejala: »A zdaj bi najrajši topli tiste ljudi, kaj ne?«

Mignil sem z rameni in dejal: »Sedaj ni čas, da bi govoril o tem.«

V tem je začela godba igrati nov komad. Glasovi so se mi zazdeli znani. »Poslušajte, gospica Marta!«

Gospica Marta se je nagnila nekoliko naprej in na desno, odkoder so prihajali glasovi, ter je poskušala peti po melodiji, ki je donela k nama zdaj glasneje, zdaj tiše, kakor je že bila sapica, ki jo je donášala v gozd: »Tra-la-la-la — la-la-la-la-la . . .« Potem se je naglo vzravnala in dejala: »Ah, saj ne znam in ne poznam.«

»To je intermezzo iz »Ksenije«, opere našega domačega skladatelja Parme. A ker je Parma naš domači skladatelj, zato je njegove stvari tako redko igrajo in pojo . . . A »Ksenija« je tako lepa! Pesem nesrečne ljubezni . . . Ksenijo so silili, da se omoži z možem, ki ga ni ljubila. Od njega, ki ga je ljubila, so jo ločili. Potem je pa umrla, prebodena z mečem . . .«

Marta je naglo vstala, in lice ji je pobledelo. Desnico je položila na čelo, a prsi so se ji začele hitreje dvigati.

V skrbeh sem je vprašal: »Kaj vam je, gospica?«

Levico, ki jo je stisnila v pest, sem prijel z eno roko, drugo pa sem ji ovil zadaj ob pasu ter jo rahlo potisnil nazaj na klop: »Povejte, kaj vam je, gospica?«

Roka ji je s čela zdrsnila na oči, in na lice so ji prikipele solze, svetle in drobne kot jutranja rosa. Govorila je počasi, s poudarkom: »Jaz sem Ksenija, jaz sem Ksenija . . .« In jokala je naprej . . .

»Tudi mene bodo silili! . . . In to je, kar sem vam hotela povedati . . . Tako živo mi je ta dogodek pred očmi, kakor da sem ga doživela pred pol ure, pa je vendar že leto dni od takrat . . .«

Potresla je z glavo, da so se ji kodri usuli na čelo. »Pa naj vam govorim čisto mirno . . . čisto mirno! . . . Takrat je začel zahajati k nam ženin moje sestre. In ko je prišel večer in ž njim mrak in hlad, sta šla na izprehod — moja sestra in njen ženin. Ostajala sem sama doma, in družbo mi je delal moj lepi pes. Hodila sem ž njim po vrtnih stezah in gledala sem, kako umira dan in prihaja noč. Stanovali smo in stanujemo še zdaj tam ob morju v vili . . . Precej po smrti mojega papata je prišel k nam stanovat nekdo . . .«

Tu je vzdrhtela Marta.

». . . Neki uradnik pri mornarici . . . Ah, moj Bog! . . . In bil je večer, lep in miren. Moja sestra in njen ženin sta šla zopet na izprehod. Ves dan mi je bilo tako težko pri srcu. Navdajala me je temna slutnja. In šla sem na vrt, in moj lepi pes je bil z menoj. Sedla sem na klop pod balkonom. Moj pes je skočil na klop, položil glavo v moje naročje, in jaz sem gladila njegovo mehko dlako, in pri vsem mi je bilo tako silno težko. Začutila sem, kako sem

sama na svetu. Vse naokrog je bilo mirno, tako mirno . . . In mesec je plaval na nebu . . . Ali vse naokrog je bilo tiho in mirno . . . samo morje, ki so ga gledale moje oči pod šeboj, se je gibalo v nežnih, lahkih valovih, in mesec je svetil na zemljo. Zdelo se mi je, kakor da je zdajpazdaj izlil kdo posodo raztopljenega srebra po nežnih, lahkih morskih valovih . . .«

»Kako lepo govorite, gospica Marta!«

»Tako, kakor je bilo v resnici! Saj vam pravim, da ne pozabim nikdar tistega večera. Človek ne more nekaterih stvari nikdar pozabiti.«

»Nikdar, nikdar!«

»Začula sem nad sabo na balkonu pogovor. Spoznala sem, da govorita mama in tisti uradnik. Verjemite mi, da nisem navadno radovedna. Tudi takrat bi ne bila, ko bi ne začula svojega imena. Potem sem poslušala in čula sem vse — vse . . .«

— Da, moja hči se omoži — pravi mama.

— A z drugim — reče oni.

— Ljubi ga . . . in moja hči je . . . in kaj hočemo — govori zopet mama.

— A kaj bo zame? — vpraša uradnik.

— Hm! premišlja mama. — Vam damo Marto. —

— Dobro! — reče po kratkem molku on. — Staram se in treba mi bode postrežbe. —

— Kakor veste! — reče mama. — Marta je vaša! —

— Roko na to, gospa! —

— Evo je! —

Marta je trepetala po vsem telesu, a zdelo se mi je, da se trudi, da bi bila mirna. Potem je nadaljevala: »A zdaj pride najhujše, najgrše!«

— Dotlej — govori uradnik — so vsi stroški za Marto moji, da si jo prikupim — privarčujem. —

— Dobro! — reče mama. — Meni ni mnogo do dekleta . . . Kakor veste. —

— A meni je! Marta je lepa in mlada in zdrava, in to je zame, to je zame! —

»Kar sta govorila dalje, tega nisem več čula. Oblile so me solze, in sklonila sem se k svojemu psu, in moje solze so močile njegovo lepo dlako . . . A mislila sem, da mi poči srce . . . Pa mi ni! Toda zdi se mi, da mi je umrlo. Samo sovraštvo je ostalo v njem, globoko v njem. In s sovraštvom v srcu čakam bodočnosti...«

»Pa bi vaše srce ne moglo nikdar ljubiti?« sem jo vprašal.

Marta pa ni ničesar odgovorila. Z bližnjega grma je odlomila vejico, odeto z modrimi, zelenimi lističi. S to vejico se je igrala, in glava se ji je sklonila globoko na prsi. Prsi se ji dvigale in zopet padali — hitro, razburjeno, oči pa so ji bile zaplute s solzami. Tako sva sedela dolgo . . . In po gozdu se je jel širiti najprej somrak, potem mrak, in neizmerno lepo je bilo takrat v gozdu!«

In pripomnil sem: »Treba bo iti na kolodvor, gospica!«

Vstala je, si poravnala lase in pokrila klobuk.

Solnce je ravno padalo za goro, ko sva dospela na kolodvor. V secesionistiških konturah se je razvijala večerna zarja po obzorju. Dala mi je roko v slovo, in čutil sem, kako se ji je tresla. Ko je stopila v vlak, mi je rekla: »Moje srce bi lahko ljubilo . . . Prosim, dajte mi svoj naslov! Svojega vam naznanim od slučaja do slučaja. Saj ne vem, kje bom in kaj bom . . . Zdaj veste, da stoji svet pred mano zaprt . . .«

In vlak se je začel premikati, najprej počasi, potem hitreje in hitreje . . . Marta je slonela na oknu in mi mahalala z belo ruto, a jaz sem ji mahal s klobukom.

* * *

Po tem dogodku je preteklo leto dni. In danes sem prejel to-le pismo:

Dragi moj znanec!

Zgodilo se je vse, kakor sem slutila. Ko sem se vrnila v Pulj, ni bilo več mojega psa. Pred eno uro smo se vrnili iz cerkve. Moj mož se mi je prikupil in privarčeval . . . A jaz ga sovražim! . . . V svoji sobici sem, kjer jemljem slovo od prijaznih sten, ki so bile priče mojim solzam in vzdihom. V sosednji sobi zvone kozarci in rožljajo krožniki. Moj mož in moja mama praznujeta srečni izid te umazane kupčije . . .

Ubili so me popolnoma. Meči bolečin so me prebodli, da je sedaj mrtva Vaša Ksenija!

O, zakaj ne slušam sedaj tiste lepe godbe, zakaj nimam Vas poleg sebe? Današnji dan je strašnejši, nego so bili vsi, ki so za mano.

Spominjajte se v molitvah nesrečne

Marte.

